

haar tenslotte tot uiting gebracht zonder woorden, door de simpele rangschikking, en daarmee het fraaist, het wezenlijkst wellicht.

„Wanneer uw hooge geest in Maroos beemden weit,
Bespiegelt hoe van outs de grootste mogentheit
Van Rome allengs zoo hoogh quam uit de laeghte opstijgen,
En haeren wasdom van Evanders tijt te krijgen,
Uit zulck een arm begin: dan overweegtge dat
In zulck een' korten tijt heer Gijsbreghts visschersstadt,
Uit asch en puin hersticht, ter weerelt uit komt straelen:”

(Parnasloof, vs. 83 vlgg.)

Het is wederom Vondel in zijn voorrede tot de aan Burgemeester de Graeff opgedragen Vergilius-vertaling.

De passage is daarom belangrijk, omdat ze nog een andere bijzonderheid dan de tot nogtoe ter sprake gebrachte kan illustreeren.

Het is opmerkelijk, dat hier de klassieke oudheid niet wordt voorgesteld als een navolgenswaardig voorbeeld, maar dat er een parallel loopende ontwikkeling, die reeds geheel en al haar beslag heeft gekregen, achteraf wordt geconstateerd.

Het moge ons vreemd lijken, dat men in de 17de eeuw met de mogelijkheid van een dergelijk zich herhalen van het wereldgebeuren rekening hield; men bedenke, dat een dergelijke opvatting in de christelijke wereldbeschouwing haar oorsprong vond.

De eerste Christenen bemerkten met eerbiedige verwondering, dat Christus' leven op aarde niet alleen de woorden der profeten in vervulling had doen gaan, maar ook, dat tal van gebeurtenissen uit dat leven als het ware hun voorloopers hadden in feiten, waarvan het Oude Testament verhaalde.

Wanneer Mozes in de woestijn de heilbrengende koperen slang had opgericht, wat was het anders dan een „voorafschaduwing” van Christus' heilbrengenden kruisdood en wat „beduidde” het snoed bedrijf van Jozef's broeders anders dan Judas' verraad? Op deze wijze verkregen de zoo nauwkeurig opgeteekende lotgevallen van Israël's stam een tot dusver ongeken-den luister.

Reeds in de schilderingen der oud-Christelijke catacomben wordt herhaaldelijk onder afbeelding van oud-Testamentische voorvallen gezinspeeld op gebeurtenissen uit het Nieuwe Testament.

In de Middeleeuwen had zich deze „typologie” tot een uitgebreid systeem ontwikkeld. We moeten deze kwestie hier verder laten rusten; voor ons doel is het voldoende op te merken, dat het mogelijk was geworden ver uiteenliggende historische gebeurtenissen in typologisch verband te zien, een verband dat naar de thans geldende begrippen inzooverre onhistorisch is, als daarbij behoudens Gods schikking, geen nadere oorzakelijkheid kan